

dolkodásra neveljük a tanulókat, amit ezen a fokon már meg kell kívánunk.

- b) Alkalmazás. A tanuló saját életére való vonatkoztatás.
- c) A község egészségi térképe. (Vázlatos rajz.)
- d) Megbeszélés, hogyan lehetne segíteni a megismert betegség terjedésének megakadályozásával a bajon?

Rajz.

A rajzolás fokozza a látás útján való művelődés lehetőségét, előkészíti a tanulót a mindennapi életben előforduló rajzok készítésére; kiegészíti a szóbeli és írásbeli közlést; elkerülhetetlen kifejezési mód akkor, ha a közlésre a szó és írás nem elégséges, vagy nem alkalmas; a rajz útján ébresztjük fel és fejlesztjük ki a tanuló lelkében a természet és művészi szép iránt való fogékonyságot, hogy ezáltal izlése kifejlődjön, s részese lehessen azon nemes élvezeteknek, melyeket a műalkotások élvezete nyújt.

A rajznak szemléltető és magyarázó alkalmazását valamennyi tantárgy körében értékesíthetjük, így válik a rajz valóban közlőnyelvvé.

— Folytatjuk. —

Az anyai hivatás és az iskola

Soha annyi szó nem esett a családról, a családi nevelés szükségességéről, mint manapság. Mindez azt mutatja, hogy valóban van valami baj a család, de különösen a családi nevelés körül. Mi a család? Az a környezet, amelyben a gyermek életének legnagyobb része eltelik. Az a környezet, amelynek minden mozzanata kiverődik a gyermek életén. Az a környezet, amely kulturális, erkölcsi és vallási felfogás dolgában egész életére irányt szab a gyermeknek. Ime, hányféle tényező a család s benne a szülők, különösen pedig az édesanya, aki elsősorban nevelője a gyermeknek.

Az újabb gazdasági helyzet azonban a gyermek nevelését illetően, sok hibát és bajt hordoz magában. Igazi nevelést a természet örök törvénye szerint, csak az édesanya adhat gyermekének. Mégis hány szegény család van, ahol szinte naphosszat nem láthatja egymást a szülő és gyermek. Miért? A kenyérkereset az édesanyát is munkába szolitja. Egész nap lőt-fut, töri magát s mire estére fáradtan hazaér, ott vár reá a gyermek, aki egész nap szülői felügyelet nélkül, mások — legtöbbször az utca — nevelő hatása alatt töltötte idejét. Van rá eset, hogy a gyermek a nagyobb testvér gondjai alatt marad. Ez még a jobbik eset. De ahol nincs nagyobb testvér? Ott hatalmába keríti az utca, a szennyes utca,

s minden bűnével igyekszik hatni az annyira fogékony gyermeki lélekre. Valóságos gyermekgyilkolás ez! Hová lesz így a nemzet jövő generációja? Hová fog fejlődni az a nemzet, amelynek ígérete, a holnap nemzedéke az utcán nő fel s ott szívja magába azokat az életideálokat, amelynek majdan egész életét irányítani fogják?

Ezen a bajon feltétlenül segíteni kell. Hogyan? Az egyetlen ma lehetséges módon: az iskola nevelő hatásával. Az iskolának kell ma gondjaiba venni a magára hagyott gyermeket, a tanító, nevelő legyen szülője a gyermeknek egész nap elfoglalt szülője helyett, ő vegye gondjaiba s igyekezzék felvértezni minden rossz ráhatás ellen, amelynek ki van téve az ilyen gyermek.

A mai iskoláknak ez lesz a feladatuk: megmenteni a gyermeket az élet, a jövő, a szebb jövő számára. De különösen nagy feladat hárul e téren a leányiskolák számára, amelyek nemcsak a gyermeket vannak hivatva megmenteni ama bizonyos jobb és nemesebb jövő számára, hanem egyenesen ők a megmentői a nemzetnek is, amennyiben ők vannak hivatva megmenteni a nemzet sejtjét, minden társadalmi élet alapfeltételét: a *családot*.

A mai leányiskoláknak anyákat, édesanyákat kell nevelniök.

Mi teszi az édesanyát? Lélek. Elsősorban, mint az anyaságra való fizikai képessége. Lélek, tehát az ő erkölcsi, szellemi és érzelmi lénye. Ez anyai lélek kiformálódásához való energiák bele vannak oltva minden nőbe s ott szunnyadnak, amig egyszer az alkalom nyomán kibontakozhatnak és teljesedésbe érhetnek. És ekkor — de csakis akkor! — lesz tökéletes és mindenoldalu az élete. Mert kinek kezében van a család erkölcsi, anyagi és szellemi nivója? Igaz, az apa szerzi meg — legtöbbször! — az anyagi eszközöket a család fenntartására, de — ki használja fel azokat okosan, vagy oktalanul? Igaz, az apa biztosít helyet a családnak a társadalomban, — de kin áll mégis, hogy ezt a helyet megtartsa, vagy elveszíti? Az édesapa existenciát biztosító munkájával előtérben látszik lenni; de mögötte, egészen mögötte ott áll az édesanya, aki igazában a döntő tényező a családban, annak sorsa az ő kezében van.

Erre a minden foglalkozás felett álló *hivatásra* az édesanyát az a magasrendű lelki képesség diszponálja, melyet anyai léleknek mondtunk. Mert a jó anyaság, az *igazi* anyaság nem egyértelmű a jó gazdasszonysággal, mint ahogy régen gondolták. (Jó házas a leányom stb.) Ma sokkal több kell a jó és igazi édesanyának! Talán csak a családok, kik a pusztulás útján nyomorba és bűnbe hanyatlottak, tudtak volna értékeket adni nemzetünknek, ha az anyák nemcsak testileg, de lelkileg is igazi anyákká fejlődtek volna? Talán másként állanánk most politikailag, mint gazdaságilag is, ha a leánynevelés nagy jelentőségét hamarabb felismerjük? Voltak a multban is igazi édesanyák, kiváló anyák, akik minden erre való előkészítés nélkül tudtak ilyenek lenni. De nem valószínű egyáltalában, hogy a jövőben több ilyen igazi anya tudna fejlődni minden rendszeres és céltudatos irányítás, nevelés nélkül.

Az igazi nőnevelésre nem is volt alkalmas a régi iskola, sokkal szárazabb, sokkal merevebb volt ahhoz, semhogy ezt a nagy, nemzetnevelő feladatot teljesíthette volna. Az édesanyai hivatás gyakorlása a legelevenebb élet, sokszínű és mindenoldalu, a hozzávezető út sem lehet másszerű, mint ilyen. Nem fontos tehát a nőnevelés szempontjából többé az, hogy miből mennyi holt és egyoldalú ismeretet adunk a leendő édesanyának, itt csak egyedül az lehet a fontos, hogy megadjuk neki az eleven, sokszínű, mindenoldalu élethez való diszpozíciót, amire a régi iskola nem volt képes. Milyen legyen hát az új iskola?

Ennek az iskolának tevékenysége olyan, mint egy nagy család élete folyása. Az időt nem a lélek nélküli ismerethalmozás, hanem a munka, a szorgoskodás és ezzel kapcsolatban levő tapasztalás, az így szerzendő ismeretszerzés foglalja le. Ebben a munkában minden gyermek szerepet kap. Az egyik csoport függőnyt készít az osztály ablakai számára, hogy az esinos képet mutasson, a másik csoport virágokat ápol ismét azért, hogy diszítse otthonát, az osztályt, a harmadik csoport térképet rajzol mindnyájuk számára, hogy egy vidékkel részletesebben megismerkedhessenek, ismét másik csoport adatokat gyűjt valamelyik közös probléma megoldásához. Tehát a munkának, amelyben foglalatosságnak, célját is látják, ami nem más, mint *mindnyájuknak jóléte*. Érti itt minden külön hangsúlyozás nélkül, de azt is érti, hogy az ő vállain nyugszik — ha csak kicsiben is — mindnyájuknak, tehát egy közösségnek a sorsa, jóléte. És a köznek szava parancsolóbb mindig, mint a tanítóé, nevelőé, melyet ha öntudatlanul is, de önkényesnek tart. Ha egy, a tanító által kiadott parancsot nem teljesít és ha ezért őt a tanító felelősségre vonja, ez nála semmi érzéshullámozást nem okoz, sokszor pedig teljesen közömbös marad. De nézzük csak, mi történik akkor, ha a közösséggel szemben mulaszt valaki valamit. Természetrajz órára készült elő az egész osztály. Mindenkinek megvolt a maga feladata, amit meg kellett figyelnie, s amiről most be kell számolnia. Az egyik kisleány azonban elfelejtette a neki kijelölt megfigyelést — amit otthon leirt — magával hozni. Micsoda kétségbeesés jár ennek nyomában, az egész tanítási óra veszélyeztetve van, mert hiányzik egyetlen egy momentum, amelyre pedig okvetlenül szükség lett volna. A feledékeny kisleányt egyetlen szóval sem kell mulasztására figyelmeztetni, az a tátongó űr a tanításban, amely azon feltétlenül csorbát ejt, vádolóbban beszél minden szónál, dorgálásnál. Látja, hogy azt az űrt, amit neki kellett volna betölteni, most ott ásit rá kegyetlenül, jóvátehetetlenül. És megérzi ennek nyomán a kötelesség és mulasztás fogalmát, amit senki sem tud ugyan kifejezni, de amit csak érezni lehet. Itt érzi meg először a parancsoló kényszert, hogy a közösségért dolgozzék, nem önmagáért, hanem másokért. Ilyen pillanatokban próbálja meg először saját személyét elvesztetni, háttérbe szorítani, mintegy levetni s éppen ez az, amit tőle később, mint édesanyától, a család elvár.

A régi iskola e nagyszerű anyai érzésbe nem vezette bele a gyermeket. Nem láttatta meg vele a kiadott rendeletek, parancsok értelmét, célját, hasznát. Nem kapcsolta be őt a közös munkába és nem érezte vele, hogy ő is — minden gyermek kivétel nélkül! — egy láncszem a közösségben, amely ha kiesik, széthull az egész lánc. Itt lehetett egy reménye, hogy a mulasztás nem tűnik fel, mert hiányt nem keltett elmaradása, változást nem okozott az ő mulasztása a tanításban. Az új iskolában, ezzel ellentétben, intenzíven érzi, hogy feltétlenül és szükségszerűen meg kell tenni valamit, mert mások ezt tőle várják. Ebben a tudat alatti tudatban, ebben az érzésben van tulajdonképpen az anyaság egész természete. Amely anya érzi, hogy családja mindent tőle vár, mert csak egyedül ő adhatja meg azt neki, az az édesanya mindent meg fog tenni a saját személye háttérbeszorításával is; ez az a jó édesanya, az az igazi anya, akinek családja biztosan halad az élet útján. Ezt az igazi anyaságot csak az új módszerű iskola tudja megadni a serdülő gyermeknek.

De ez a közösségben való élés ad indítást a legszebb szociális erényeknek: az egymáson-segítésre való hajlamnak. Ugyanaz a hajlam viszi az édesanyát, amikor tipegő gyermekének először nyújtja oda kezét. Ez az édesanyai kéz később is és akkor már talán csak szellemileg, de mindannyiszor kinyulik, valahányszor az immár nagy gyermek megbotlik az élet göröngyös útján. Ez a segítségére való ösztön, amely ennek a felbecsülhetetlen anyai érzésnek legelső megnyilatkozása, ott szunnyadozik már a kicsi leány lelkében is, mikor társait az iskolában vergődni, szenvedni látja. Egész lényével sietne segítségükre, de jaj, a régi iskola törvényei nem a természet törvényei s büntetés jár a nyomában annak, amit ő legjobb akaratával, természetének ellenállhatatlan kényszere folytán akart tenni. Az új módszerű iskola ezzel szemben éppen elősegíti és ápolja ezt az ösztönt, csoportokat alakít, melyek együtt dolgoznak s az ügyesebbek támogatják a gyöngébbeket, a kevésbé ügyeseket. Az új módszerű iskola nem fél többé attól, hogy a gyermekek kényelmesebbé válnak azáltal, mert jól tudja, hogy a gyermek csakis akkor vesz segítséget igénybe, ha önmaga erejéből nem képes eredményt elérni. Sőt, a gyermekben megvan a munkás ösztön, dolgozni akar és ha akkor támogatjuk segítséggel, amikor erre nincs szüksége, akkor türelmetlenné lesz, sőt, vissza is utasítja azt. Viszont amikor csakugyan segítségre szorul, az új módszerű iskolában legtöbbször azt nem a tanító, nevelő adja meg neki, hanem felhasználja a jó alkalmat arra, hogy azt az erényt, amelyet eddig csak szóval hangoztattunk, a valóságban is gyakorolhassa; itt a gyermekek egymásnak segítenek. Vigyáznunk kell azonban: az új módszerű iskola nem arra szoktatja a gyermekeket, hogy segítséget várjanak, hanem hogy segítséget *adjanak* s ezzel megint bevezet egyikébe az édesanyai erényeknek, abba a lelki szükségletbe, hogy mindig másnak használjanak s mindig másért óhajtsanak valamit tenni. A kötelességérzés az anya er-

kölcsi lényébe vág bele, a segítségnyújtás érzése pedig az édesanya érzelmi lényét gazdagítja.

A régi iskola bátran nevezhető a tétlenség iskolájának. Mert mi volt benne az érdem: szenvtelen viselkedés, az előtálatl kész ismeretek passzív felvétele. Minél pontosabban adta vissza más gondolatait, sőt szavait a gyermek, annál jobban boldogult. Pedig mennyire más — egészen más! — a jövőendő élete! Ő hozza világra a gyermeket, ő táplálja, gondozza, ruházza, gyógyítja, tanítja, amellet rajta áll a család anyagi jólétének irányítása is. Az ő élete igazi intenzív élet. Cselekszem, tehát vagyok, — mondhatná az édesanya, mert ő különösképen csak annyiban van, amennyire cselekedni tud. Természetesen nem mindig a fizikai cselekvést értjük ezen, hanem minden akciót, amely előreviszi a családot anyagilag, szellemileg, erkölcsileg, azt a milliányi történet a gyermekek, a család boldogulása érdekében, melynek mind ő az okozója. Az édesanya a családban az expanziós pont: miként a fény a naptól kiárad, úgy árad ki belőle az energia és a szeretet s úgy keringenek körülötte családja tagjai, mint a bolygók, melyek éltető erejüket a naptól nyerik. De honnan vegye ezt az expanziós energiát, mikor az iskolában csak gépszerű felvevő szerkezet volt, amelytől soha semmi ki nem indulhatott? Az új módszerű iskola az, amely érezteti a gyermekkel az élet lüktetését, hogy akarjon tenni, cselekedni, hogy a folytonos cselekvésre való elhivatottság benne revelálódjék. Elindítja benne az élő energia forrását, hogy előbb csörgedezve, majd bőven bugyogva termővé tegye a talajt maga körül. Ezért az új módszerű iskola az iskolai tevékenység középpontjává magát a gyermeket állítja. A gyermek dolgozik, tapasztal, tervez, ítél, beoszt, elintéz, szóval mindazon tevékenységekben résztvesz, melyeket az édesanya végez. És ha az energia nincs kiölve, hanem táplálva, ha az akarat nem huny ki, hanem fellobog, az erő nem bűnül meg, hanem felfokozódik, akkor az iskolát elhagyó nő elindulhat bátran az anyaság felé. Mennyivel könnyebben fog járni és mennyivel tovább ér majd!

Mit tesz az új módszerű iskola az értelmi nevelés terén? A magasabb értelemben vett igazi anya az, aki családjának szellemét is (aktív, vagy passzív módon) irányítani tudja, tehát feltétlenül magasabb műveltséggel bír. De vajjon úgy biztosíthatja-e az iskola a magasabb műveltséget, hogy minél több elvont és egyedülálló ismeretet ad neki, vagy úgy, hogy minél tökéletesebb egészszé kerekíti ki a neki adott műveltséget? Az új módszerű iskola mindennél sokkal többet ad. A holt adatok halmazá helyett a gyermekbe plántál, illetőleg éleszti benne a soha ki nem elégíthető szomjúságot a tudás iránt. Ez is olyan hajlam, amely minden parancs és erőszak nélkül is működik az iskola elhagyása után is. Hogyan végzi ezt az új módszerű iskola? Egyik módja az, hogy a természet nagy panorámájában nemesak a dolgok külső megjelenési formáit mutatja be, hanem a rejtelmes erők, a hogyan-ok és miért-ek műhelyébe is belevillantja tekintetét. Mert csak így nyer

értelmet valamely ismeret, ami máskülönben érthetetlen volna. A gyermeknek semmit sem mondanak a kész meghatározások és megállapítások, melyeket a régi iskola nekik betanított. A dolgoknak ez az összefüggése egymással, a körülötte folyó élettel, természettel és önmagával csak fokozza a gyermek szomjuságát, hogy minél több ismeretet és azok egymásra vonatkozását ismerje meg. A másik mód a szomjuság felkeltésében az, hogy az ismeret megszerzésében a gyermeknek adja a nagyobb részt. Szinte a felfedező lázával telik meg azonnal a gyermek, mihelyt érzi, hogy a maga erejéből kell megoldani egy feladatot. Csak ezzel a szomjussággal beoltott lélekkel tudja felfogni igazi hivatását az édesanya, csakis ilyen műveltséggel lehet gyermekének tanítója és csak így lehet családjának megértő közönsége. Mert az édesanya szerepe a családban legtöbbször a közönsége. Látszólag az apa és a gyermek produkálnak mindent, de emögött láthatatlanul mindig az édesanya áll, amikor biztat, bírál és főképen megért. Hány nagy ember köszönheti nekiindulását annak a szeretően megértő tekintetnek, melyet az édesanyja hintett reá! Régi és igaz mondás, hogy a nagy embereknek kiváló édesanyjuk volt.

Az új módszerű iskola tehát a gyermek öntevékenységet állítja be közreműködő tényezőként. Ezzel eléri azt, hogy a gyermek rászokik arra is, hogy az ismeret szerzésében a saját útjain járjon, nem számít idegen segítségre. Ha nehézségei vannak a megoldásban, csak annál jobban nekilendül a küzdelemnek, ha megérezte csak egyszer is az önerejéből való siker örömét. Mindig a saját gondolkozása szerint cselekszik s ezzel szerzi meg azt a tőkét, mely az életben egyik legnagyobb kincse lesz: az *önállóságot*. És mikor kellett több önállóság az emberekben, mint éppen ma, amikor a gazdasági-, politikai- és társadalmi élet labirintusában élünk? Ez az önállóság és határozottság is az anyai erénynek legkivánatosabbja, mert a gyermek az édesanyjában az állandó biztonságot keresi, amelyet pedig csak az önállóság és határozottság adhat meg. Hány gyermek lett áldozata annak, hogy az édesanyjában nem talált biztos támaszt, hogy az anyja az elhátározó pillanatokban nem tudott biztosan, gyorsan és önállóan cselekedni! Az iskolának kell tehát a leendő anyát egyéniségének érvényesítésébe, az önállóságba bevezetni. A saját személyének alárendelése, más részről annak érvényesítése két olyan tulajdonság, mely a logikával össze nem fér ugyan, de vannak az életben olyan csodálatos tünemények, melyeket logikával lemérni, megmagyarázni sohasem lehet, mégis megvannak s megközelítésük inkább érzéssel, a szeretettel történhetik legjobban.

Az új magyar jövőző előkészítését az édesanyák fogják elvégezni, de ehhez elsősorban önfeláldozó, művelt és határozott édesanyákra van szükség.